

Bevezetés

2014 májusában, éppen 39 év távollét után visszaköltöztem Budapestre. 1971-től, s különösen az 1974 és 1989 közötti időszakban alig, vagy egyáltalán nem publikáltam Magyarországon. 1989 után megszűnt a cenzúra, de én az UCLA-n, illetve a Yale-en tanítottam, ezért elsősorban angolul írtam tudományos igényű írásaimat. Néhány dolgozatomat lefordították ugyan, adtam magyar napi- és hetilapoknak terjedelmes interjúkat, és írtam néhány dolgozatot magyarul is, magyarországi megjelenésre.

2014-ben nyugdíjba mentem, s gondoltam, most teljes időben tudok kutatni, írni és publikálni. Vonzó volt, hogy az Újlipótvárosba költöztek, ahol szép lakásunk volt, jó munkafeltételek mellett, ráadásul így a „terepemen” tudtam dolgozni. Én ugyan mindig makacskodtam, hogy nem magyarszakértő, vagy kelet-európai szociológus vagyok (magamat inkább komparativistának szerettem meghatározni), de hát szinte minden empirikus munkámat Magyarországon, illetve más kelet-európai országokban végeztem. Már a hatvanas években is próbáltam a munkámat összehasonlító módon megfogalmazni. Ezt tettük Konrád Györggyel a lakáskérdéssel kapcsolatban, a társadalmi egyenlőtlenségek teoretizálása esetében, valamint *Az értelmiség útja az osztálybatalomhoz* című könyvünkben, aminek ugyan az államszocializmus volt a „terepé”, de azért igyekezett általában, a Nyugati világra is érvényesen az értelmiség ironikus önkritikáját nyújtani.

1989 után két nagyszabású, sok volt szocialista országra kiterjedő empirikus kutatást végeztem: ezekből két fontosabb könyv született, az egyik magyarul is megjelent *A társadalmi kirekesztés változó formái* címmel. 2014 óta nagyon sokat írok eleve magyarul, bár az összehasonlító igény ezeket az írásaimat is jellemzi.

Emellett továbbra is sokat írok angolul, publikálok amerikai folyóiratokban. Egy, a pakisztáni vendégmunkásokról angol nyelven írt könyvemet – *Building*

Nations with Non-nationals: Pakistani Guest Workers in the United Arab Emirates – is nemrég adtam ki (igaz, magyar kiadónál, szintén a Corvinánál).

Be kell vallanom, hogy nem könnyű magyar folyóiratokat találni annak, aki 40 éven keresztül „szakszociológusként” tanult meg írni és publikálni. Ez a néhány folyóirat is viszonylag kevés olvasóhoz jut el. Ezért elhatároztam, hogy megpróbálok egy válogatást készíteni a 2014 és 2018 között magyarul írt tanulmányaimból.

Ebben a kötetben négy dolgozat kivételével valamennyit eleve magyarul írtam, s magyar folyóiratokban jelentek meg. A négy kivétel „A szociológia hármassá válsága”, „A második Bildungsbürgertum virágzása és hanyatlása”, „Weber társadalmi uralom elmélete és a posztkommunista kapitalizmusok”, illetve „A járadék szerepe a szocialista gazdaságból való átmenetben”. Az első tanulmány a Nemzetközi Szociológiai Társaság egyik lapjában, a *Global Dialogue*-ban jelent meg, a második a Berend T. Iván 80. születésnapjára készült tanulmánykötetben, a harmadik a *Theory and Society*-ben, az utolsó a *Comparative Sociology*-ban. Az első írást Éber Márk Áron fordította a *socio.hu* számára, a további három írást szerkesztők kérésére én ültettem át magyar nyelvre, de végül is az utóbbi két írást a szerkesztők nem akarták vagy nem tudták megjelentetni. A már megjelent tanulmányokon csak apróbb stiláris változtatásokat végeztem, tartalmilag azonosak a már ki nyomtatott szövegekkel.

Az ebben a kötetben közreadott 14 írást mintegy 25–30, az elmúlt négy évben magyarul, a magyar „piacra” írt dolgozatból válogattam ki, négy nagy témakörben, amelyek mostanság különösen foglalkoztatnak.

Az első ilyen témakör önéletrajzi jellegű, főként a hatvanas, hetvenes években kialakuló szociológiával kapcsolatos. A nyolcvanas években külföldön voltam, erről az időszakról keveset tudok, de megtapasztaltam a Kelet-Európával kapcsolatos kutatások egy nagyon izgalmas korszakát az Egyesült Államokban, úgyhogy inkább erről írtam.

A következő blokkban azokkal a kihívásokkal foglalkozó írásokból válogattam, amelyekkel az értelmiség, a társadalomkutatás, a szociológia szembesült a rendszerváltás különböző szakaszaiban, az államszocializmus felbomlásakor, a rendszerváltás pezsgő-mámoros éveiben, majd a magyar, s általában a posztkommunista fejlődés illiberalizmusba forduló korában.

A tanulmányok harmadik köre a társadalmi egyenlőtlenség kérdéseivel foglalkozik, illetve kísérletet tesz az illiberális posztkommunizmus anatómiájának legobjektívebb, indulatoktól mentes elemzésére.

Az utolsó három tanulmány egy számomra új kutatási területen készült. Aage Sørensen kiváló, sajnos fiatalon elhunyt szociológus barátom már 2000-ben felhívta a figyelmemet a járadék fontosságára a társadalmi struktúra, s különösképpen az egyenlőtlenségek vizsgálatakor. Amikor Piketty *A tőke a 21. században* című könyvét a Kossuth kiadta magyarul, a könyvet bemutató konferenciára többek között engem kértek fel egy referátumra.

A könyvről – amelynek az angol kiadását már alaposan olvastam – elismerőleg beszéltem, de volt két kritikai észrevételem. Azt mondtam, s írtam is a *BUKSZ*-ban megjelent, e kötetben is olvasható recenzióban, hogy Piketty jobban tette volna, ha a könyv címéül „A vagyon a 21. században” címet adta volna. Második kritikai megjegyzésem Piketty alaptételére vonatkozott. Nevezetesen, hogy ha r nagyobb, mint g , az súlyos válságjelenség, akkor meggyőző lenne a számomra, ha r nem a tőke megtérülését jelentené (amint azt Piketty gondolja), hanem ha r -t, mint *rentet*, vagyis járadékot határozta volna meg.

Hadd hagyjam ezt meg egy „detective story”-nak, s bízzam az olvasóra ennek a kötetnek az átböngészése után a döntést, egyetért-e velem: valóban más-e a tőke, mint a vagyon, illetve a profit, mint a járadék.

Szerencsémre a könyvbemutatón ott volt hallgatóként Mihályi Péter, aki vel rögvest intenzív levelezésbe kezdtünk, baráti vitába keveredtünk. Több tucat e-mail után Péter azt mondta nekem: rakjuk ezeket össze, ez már egy tanulmány. Azóta egy könyv sikeredett belőle (*Rent-seekers: Profits, Wages and Rents: a Top 20 Percent*), és hamarosan megjelenik a Palgrave-nél. Egyébként a „Bezárkózás és fluiditás a magyar társadalom szerkezetében” című, ebben a kötetben is közreadott tanulmánynak (ami azért elsősorban Tóth István György munkája) elméleti háttérét a járadék fogalma adja.

Hálás vagyok a Corvinának, Kolosi Tamásnak és Kúnos Lászlónak, hogy ennek a kötetnek a kiadására vállalkoztak.